

MERJE KUUS
GEOPOLITICS AND EXPERTISE.
KNOWLEDGE AND AUTHORITY IN EUROPEAN DIPLOMACY

WILEY BLACKWELL
OXFORD 2014, SS. 228

Istnieje zdroworozsądkowy pogląd, który powszechnie podzielają zarówno intelektualiści, politycy, dziennikarze, eksperci i duża część opinii publicznej, że Unią Europejską rządzą „biurokraci”. Cóż to jednak w praktyce oznacza? Pogląd ten funkcjonuje bowiem zarówno w przestrzeni naukowej, jak i potocznej jako „prawda” zrozumiała sama przez się, bowiem „każdy” to wie bez potrzeby tego uzasadniania. Z dużej mierze takie twierdzenie stanowi niewypowiedziane założenie wielu poglądów na temat Unii Europejskiej. Tymczasem istnieje bardzo niewiele badań naukowych czy empirycznych, które by tę zdroworozsądkową „prawdę” udowodniły w sposób bardziej usystematyzowany i naukowo przekonujący. Brakowało dotychczas bowiem badań antropologicznych analizujących mikropraktyki codziennego, wewnętrznego funkcjonowania unijnych instytucji, które pokazałyby, w jakim otoczeniu i w jakiej konkretnej przestrzeni owi „biurokraci” działają oraz, jak specyfika ich codziennej pracy wpływa na tworzenie konkretnych polityk unijnych. Brak takich badań nie wynikał z jakiegś swoistej hermetyczności unijnych instytucji czy braku możliwości dostępu do nich. Jak mało które instytucje na świecie są one otwarte i istnieje w nich wręcz kult „transparentności” wywodzący się z przyjęcia przez UE korporacyjnego etosu audytu. Kluczowy wydaje się po prostu brak zainteresowania badaczy taką perspektywą badań, bowiem na obszarze studiów nad UE dominują praktyczne analizy, które same mają ochotę być „eksperskie” i służyć swoimi rekomendacjami instytucjom UE, bądź rządów narodowych.

Najnowsza książka *Geopolitics and Expertise. Knowledge and Authority in European Diplomacy* autorstwa Merje Kuus, kanadyjsko-estońskiej badaczki

z obszaru *human geography*, bez wątpienia wypełnia powyższą lukę w studiach zajmujących się Unią Europejską czy, nawet szerzej, badaniach nad praktykami biurokracji. Książka Kuus pozawala też spojrzeć na problemy i praktyki działania UE przez pryzmat krytycznej geopolityki i antropologii polityki – perspektyw stosunkowo rzadkich w polskich naukach politycznych i stosunkach międzynarodowych. Ponadto, ogromną zaletą tej książki jest sposób w jaki Kuus z dużą swobodą porusza się nie tylko w swojej dziedzinie *human geography*, ale także łączą ją ze stosunkami międzynarodowymi, antropologią polityki, krytyczną geopolityką czy socjologią.

W książce Kuus analizuje przede wszystkim mechanizmy praktykowania i legitymizowania władzy unijnych ekspertów w procesie tworzenia polityk Unii Europejskiej, w szczególności we wspólnej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa, oraz Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (EPS). Kuus wykracza jednak daleko poza standardowe analizy polityk UE dzięki zastosowaniu metod antropologii i krytycznej geopolityki. Jej podstawowym narzędziem badawczym były indywidualne wywiady pogłębione przeprowadzone z brukselskimi urzędnikami Komisji Europejskiej oraz różnej maści profesjonalistami i ekspertami pracującymi dla UE. Warsztat badawczy Autorki różni się bardzo od standardowych badań UE, gdzie dominują badania ilościowe albo jakościowe oparte na kwestionariuszach czy badania *focusowe*. W efekcie książka nie ma na celu pogłębienia wiedzy faktograficznej czy zdobycia nowych informacji o politykach unijnych. W duchu Michela Foucaulta, autorka analizuje raczej relacje wiedzy i władzy pokazując, w jaki sposób przebieg procesów integracji europejskiej zależy od konkretnych sposobów tworzenia przez ekspertów wiedzy o tym, jak Europa funkcjonuje albo, jak też powinna funkcjonować. Sposób konstruowania tej wiedzy mówi nam bowiem wiele o tym, jak eksperci i funkcjonariusze UE wyobrażają sobie „Europę” jako wspólną przestrzeń, którą można w ekspercki i policzalny sposób zarządzać oraz, jak wyobrażają sobie to, co jest możliwie do realizacji w owej przestrzeni „Europy”.

Dzięki przyjętej perspektywie badawczej Kuus w nowatorski sposób pokazuje, jak jest „wytwarzana” wiedza ekspercka w Unii Europejskiej. Autorka nie traktuje tej wiedzy jako niepodważalnej i oczywistej „prawdy” o UE. Nie zastanawia się także nad tym, jaki jest dokładny zakres tej wiedzy czy, która wiedza miałaby w istocie być ekspercka lub, czy poszczególni eksperci mają czy nie mają racji w swoich twierdzeniach. Interesuje ją przede wszystkim to, **w jaki sposób owa wiedza jest wytwarzana oraz legitymizowana jako „eksperscka”**. W jaki sposób twierdzenia nazywane wiedzą ekspercką nabywają autorytetu oraz siłę sprawczą, jako neutralne, obiektywne i techniczne sposoby rozwiązywania problemów Unii Europejskiej. Największą zaletą tej

publikacji jest bowiem pokazanie, że instytucje UE – w szczególności Komisja Europejska – opierają dużą część swojej nieformalnej władzy na tym, aby polityczni aktorzy, zarówno wewnątrz, jak i zewnątrz UE, uznali jej wiedzę oraz szczegółowe dane zebrane i przetworzone przez Komisję jako eksperckie i zarazem autorytatywne w sytuacji tworzenia i realizowania własnych polityk przez owych aktorów. Z książki wyłania się bardzo sugestywny naukowo obraz Komisji Europejskiej – jako centrum zarządzania Unią Europejską i obszarami w jej najbliższym otoczeniu objętymi Europejską Polityką Sąsiedztwa – która opiera swoją władzę na wytwarzaniu i legitymizowaniu złożonej wiedzy technicznej i eksperckiej.

Książka Kuus pozwala nam zatem lepiej zrozumieć, jak działa Unia Europejska i jej różne polityki. Jej analizy pokazują, że nie każdy rodzaj wiedzy czy analizy może uchodzić za „eksperski” w Unii Europejskiej. Autorkę interesują mechanizmy uprawomocniania ich jako „eksperskich” i „profesjonalnych”. Dokonuje ona swoistej analizy epistemologicznej UE badając, w jaki sposób eksperci i profesjonalści wiedzą to co wiedzą; jak wiedzą, że to właśnie oni mają wiedzę ekspercką oraz, jak inni wiedzą, że to właśnie owi eksperci, a nikt inny ją posiadają. Szczególnie ciekawie prezentują się tutaj też analizy z obszaru krytycznej geopolityki dotyczące tego, jak w praktyce eksperci unijni stosują w ramach polityk UE swoje geograficzne wyobrażenia dotyczące różnych obszarów wewnątrz, jak i zewnątrz UE, zwłaszcza we wspólnej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa oraz w polityce sąsiedztwa.

M. Kuus pokazuje więc mechanizmy legitymizacji wiedzy i władzy ekspertów w Komisji Europejskiej. Wskazuje, że „**wiedza ekspercka**” jest w istocie **praktyką społeczną** i staje się „eksperską” wyłącznie w określonym społecznym kontekście i w konkretnej przestrzeni politycznej, w tym przypadku w Brukseli i jej społeczno-politycznym otoczeniu. W efekcie wiedzy eksperckiej nie można traktować jak czegoś co się „posiada”. Nie jest się więc ekspertem, bo ma się konkretną wiedzę czy umiejętności. W jej ujęciu legitymizacja określonych twierdzeń i uznanie ich za eksperckie wynika z określonego sposobu ich użycia i z relacji społecznych, w jakich znajduje się „ekspert”. Autorka analizuje też, czyja wiedza może być uznana za ekspercką, jak eksperci wiedzą, że są ekspertami i to jak inni wiedzą, że to unijni profesjonalści i urzędnicy są ekspertami. Nie chodzi więc oto, czy poszczególna wiedza ekspercka jest słuszna, bądź nie, ale, jak unijni profesjonalści stosują wiedzę ekspercką w swej codziennej pracy. Analiza Kuus nie dotyczy więc także i tego, co „tak naprawdę” znaczy poszczególna wiedza ekspercka, ale jaką pełni ona funkcję w procesach tworzenia polityk unijnych. Jeśli przyjmiemy, za Kuus, że wiedza ekspercka jest praktyką społeczną, to musi to oznaczać, że jest ona

praktykowana w konkretnym miejscu przez konkretnych ludzi. Pokazanie owego konkretnego otoczenia jest więc kluczowe dla zrozumienia mechanizmów działania UE, gdzie kluczową rolę odgrywają nawyki, zwyczaje, praktyki i konwenanse codziennej pracy unijnych urzędników i profesjonalistów.

Książka Merje Kuus bez wątpienia bardzo pozytywnie wyróżnia się na tle wielu prac na temat UE i jest warta polecenia. Autorka unika zbędnych generalizacji i nie dokonuje analizy wyłącznie na podstawie samych formalnych dokumentów unijnych. Kuus przekonuje nas, że w równym stopniu o polityce UE decydują codzienne praktyki, jak i relacje władzy na korytarzach Le Berlaymont – siedziby Komisji Europejskiej. Podpiera swoje tezy przekonującym materiałem empirycznym z badań jakościowych opartych na wieloletnich kontaktach twarzą w twarz z ekspertami i urzędnikami pracującymi w Komisji Europejskiej. Jej warsztat badawczy jest przy tym bardzo skrupulatny, a struktura książki jest czytelna. Składa się ona z siedmiu rozdziałów poświęconym trzem głównym kwestiom: wyobrażeniom ekspertów i profesjonalistów z Komisji Europejskiej, czym jest Europa, jak przestrzeń i kontekst społeczno-polityczny Brukseli wpływa na wytwarzanie i legitymizowanie wiedzy eksperckiej UE oraz, jak ten rodzaj wiedzy eksperckiej urzędnicy Komisji stosują w praktyce polityki sąsiedztwa oraz polityki zagranicznej bezpieczeństwa UE. Autorka pokazuje nam także, że można i należy badać same mechanizmy powstawania wiedzy eksperckiej zamiast powielać w swoich badaniach – co robi wielu badaczy zajmujących się UE – język i kategorie z analiz i ekspertyz UE. Bez wątpienia książka Merje Kuus powinna znaleźć uznanie i zainspirować do nowych badań wielu badaczy zajmujących się naukami politycznymi, stosunkami międzynarodowymi, studiami nad UE, ale także geopolityką czy antropologią polityki.

Jan Grzymiski